

INFORMACIJA

Antroji Jono Kazlausko konferencija

1994 m. lapkričio 4 d. įvyko antroji Jono Kazlausko atminimui skirta konferencija „Jono Kazlausko diena: istorinės gramatikos dalykai“, kas dveji metai rengiama Vilniaus universiteto Baltų filologijos katedros. Konferencijoje buvo numatyta perskaityti 14 pranešimų, turėjo veikti dvi sekcijos, tačiau negalėjus atvykti Albertui Rosinui (Vilnius), Pėteriui Vanagui (Ryga) ir Wojciechui Smoczyńskiui (Krokuva), buvo nutarta dirbti vienoje sekcijoje. Be Lietuvos mokslininkų, konferencijoje dalyvavo ir du užsienio kalbininkai – latvis Antuanas Breidakas ir jaunas mokslininkas iš Sankt Peterburgo Aleksejus Andronovas.

Keturiuose pranešimuose gvildentos baltų kalbų bei tarmių istorinės fonetikos problemos. A. Breidakas nagrinėjo neskiemeninių pusbalsių *ɫ* ir *ʎ* kilmę bei fonologinį statusą latgalių šnektose. Panašūs reiškiniai, apie kuriuos kalbėjo pranešėjas, būdingi ir šiaurinėms lietuvių šnektoms. Alekso Girdenio (Vilnius) pranešime „Pamąstymai apie Leskieno dėsni ir bevardę giminę“ įrodinėta, kad Būgos teikiamąją apytikslę Leskieno dėsni (akūtinių galūnių trumpėjimo) datą – XIII–XIV a. – veikiausiai reikėtų sieti su bevardės giminės išnykimu. Danguolė Mikulėnienė (Vilnius) iškėlė naujų duomenų, leidžiančių tikslinti **t*, **d* raidos pietinėse aukštaičių tarmėse santykinę chronologiją. Olegas Poliakovas (Vilnius) pranešime „Zur Wirkung des „Fortunatov-de Saussure’schen Gesetzes“ teigė esant labiau tikėtina, kad Saussure’o ir Fortunatovo dėsni veikė baltų–slavų epochoje.

Vienas pranešimas buvo iš akcentologijos. Jame A. Andronovas, remdamasis morfologinės akcentologijos koncepcija, pateikė lietuvių kalbos priešdėlinių veiksmažodžių kirčiavimo aprašymą,

kuriame nesuponuojamas priešdėlių polinkis į atrakciją ir išplečiamas akcentinės galios supratimas.

Likusiuose šešiuose pranešimuose buvo nagrinėjami morfologijos ir žodžių darybos klausimai. Saulius Ambrazas (Vilnius) parodė, kaip formavosi baltų kalbų *nomina attributiva* paradigma, ryškių poslinkių patyrusi baltų ir slavų kalbų senųjų kontaktų metu. Audronės Kaukienės (Klaipėda) pranešime mėginta išryškinti pagrindinius veiksnius, sąlygojusius šakninių veiksmažodžių istorinę raidą. Dalia Pakalniškienė (Klaipėda) aptarė naujausią intarpinių ir *sta*-kamienių veiksmažodžių sluoksnį – imitatyvus, Letas Palmaitis (Kaunas–Vilnius) – baltų kalbų preteritinius–prezentinius veiksmažodžius. Sergejaus Temčino (Vilnius) pranešime apžvelgtas slaviškos kilmės būdvardžių su priesagomis *-nus* ir *-nas* paplitimas lietuvių kalbos tarmėse (pirminėmis laikomos *o*-kamienės lytys). Bonifacas Stundžia (Vilnius) atkreipė dėmesį į formų įvairovę, savitą jų žaismę Antano Baranausko poetinėje kūryboje, pamėgino nustatyti pagrindinius tos įvairovės tipus.

Konferencijos pranešimų tezės išspausdintos atskiru leidinuku „Jono Kazlausko diena: Istorinės gramatikos dalykai. Konferencijos programa ir tezės. Vilnius, 1994 m. lapkričio 4 d.“ (Vilniaus universiteto leidykla, 1994, 27 p.). Be aptartų darbų, čia rasime ir A. Rosino („Dėl Gervėčių šnektos adesyvo (*t*)-*unk* kilmės“), W. Smoczyńskio („Rzut oka na deklinację pruską“) bei P. Vanago („Verbu pagātnes celmi 16. gs.–17. gs. sākuma latviešu rakstu valodā“) pranešimų tezes.

Bonifacas Stundžia

P. Skardžiui skirta konferencija

1994 m. spalio 27–28 d. Lietuvių kalbos institute įvyko P. Skardžiui skirta konferencija, pavadinta „Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai Pranui Skardžiui (1899 03 26 – 1975 12 18) paminėti“. Ją

Apie pirmąją konferenciją žr. B XXVIII (1) 117–119.

organizavo Kalbos istorijos ir dialektologijos skyrius. Išleistos konferencijos tezės. Tai jau trečia iš eilės kasmet organizuojama konferencija Lietuvių kalbos institute. Jų metu ne tik pagerbiami tragiška Lietuvos lemtimi paženklinti XX a. pirmosios pusės lietuvių didieji kalbininkai, bet kartu šios konferencijos stimuliuoja kalbos mokslą tiek Institute, tiek ir apskritai Lietuvoje. Juo labiau, kad jose kartu su vyresniaisiais pranešimus skaito ir patys jaunieji, tik pirmuosius žingsnius į kalbos mokslo Olimpą žengiantys mokslininkai. Antai vien šioje konferencijoje debiutavo 4 jaunieji Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus bendradarbiai, kai kurie dar studentai (dauguma jų į Institutą atėjo D. Mikulėnienės dėka).

Iš viso konferencijoje perskaityta 29 pranešimai. Dėl vietos stokos čia bus aptarti tik tie, kurie yra svarbūs istorinei kalbotyrai.

6 pranešimuose nagrinėjamos su etimologija susijusios problemos.

K. Morkūnas, remdamasis dialektologijos, archeologijos, etnografijos duomenimis, nustatė, kad ir *klionas*, ir *klojimas* kadaise turėjo reikšmę „vieta prie namo, kur klojami javai kūlimui“, tik jie susidarė skirtingu metu.

B. Savukynas nenuginčijamai įrodė, kad dabar neretai vartojamas žodis *Anapolis* atsirado per nesusipratimą iš germaniško vietovardžio *Anafial*; nebaltiškos kilmės yra ir mitologemos *Vizūnas* / *Vižūnas*, *Nijolė*.

N. Čepienė pateikė duomenų, kurie galėtų rodyti, kad tiesiai iš Rytų Prūsijos vokiečių kalbos tarmių be liaudies etimologijos atėjo į lietuvių kalbą tokie germanizmai kaip *balde*, *brangvynas*, *iřkaras* ir kt.

D. Sabaliauskaitė aptarė lietuvių kalbos švarko pavadinimų kilmę, o A. Zavadzkaitė (V kurso studentė!) – italizmų kelią į lietuvių kalbą. E. Grinaveckienė nagrinėjo lituanizmų prisitaikymą gudų kalboje.

Nemaža diskusijų sukėlė O. Poliakovo pranešimas, kuriame jis teigė, kad „periferinių kalbų“ terminas esąs beveik toks pat lingvistinis „mitas“ kaip ir nevykęs bandymas lie. *šišnas* susieti su gr. κοινά χόρτος.

Labai gaila, kad konferencijoje dėl ligos nebegalėjo dalyvauti A. Vanagas, yra tik jo tezės apie *Ukmergės* (< *Vilkamergė) miesto pavadinimo kilmę.

2 pranešimai skirti istorinei žodžių darybai.

A. Kaukienė nustatė, kad prūsų kalbai labiau negu rytų baltų kalboms būdingi būdvardžiai su *-ino-, o vedinių su *-injo- prūsų kalboje labai

maža; antra vertus, vediniai su -ing- prūsų kalboje, jos nuomone, buvę daugiausia to kamieno.

S. Ambrazas aptarė tas žodžių darybos inovacijas (vedinius su *-ingo-, *-ōmen-, ypatybės pavadinimus su *-isko-), kurios galbūt atspindi senuosius vakarų baltų ir germanų kalbų kontaktus (žr. *Baltistica* XXIX (1) 29–32).

Istoriniu požiūriu svarbi A. Vidugirio mintis, kad periferinėse lietuvių kalbos tarmėse labai dari priesaga -itkas / -ickas nėra grynai skolinys iš slavų kalbų, o susidariusi lietuvių kalbos dirvoje dėl slavų kalbų įtakos.

Kalbos istorijai duomenų yra ir dialektologiniuose L. Grumadienės, V. Pranskūnaitės, E. Trumpos (V kurso studento!), N. Vaišnytės pranešimuose. Ne tik sinchroniniu, bet iš dalies ir diachroniniu požiūriu įdomūs G. Akelaitienės pranešimas apie balsių derinimą vediniuose ir bendras A. Girdenio, B. Stundžio kirčiavimui skirtas pranešimas.

D. Mikulėnienė argumentavo hipotezę, pagal kurią morfonologinis kontrastas tarp *ā* ir *o* kamieno daiktavardžių atsiradęs dėl kuopinės daugiskaitos, kuriai būdingas oksitoninis kirčiavimas (pvz.: *vārna* : *varna* → *vařnas*, *māiša* : *maišai* → *malšas*), o vėliau vienoje tarmėse buvęs apibendrintas oksitoninis, kitose – baritoninis kirčiavimas.

2 pranešimuose nagrinėti senieji lietuvių kalbos raštai.

V. Vasiliauskienė, remdamasi K. Sirvydo ir J. Bretkūno raštų duomenimis, padarė išvadą, kad nederinamojo pažyminio postpozicija atsiradusi ne vien dėl lenkų ir lotynų kalbų įtakos.

Iš M. Lučinskienės atlikto 1856 ir 1858 m. „Ewangelie polskie i litewskie“ leidimų lyginimo matyti, kaip XIX a. viduryje buvo stengiamasi evangelijų tekstą priartinti prie to meto šnekamosios kalbos: ilgosios dat. sing. formos (su -mis, -mus) buvo keičiamos trumposiomis, buvo kratomasi senųjų postpozicinių vietininkų ir kt.

Labai svarbūs baltistikai Z. Zinkevičiaus aptarti jam rašyti 65 išlikę P. Skardžiaus laišakai, kuriuose vyrauja lingvistinės temos. Aktuaus lieka ir P. Skardžiaus rūpestis jaunąja kalbininkų karta, jo kvietimas susitelkti prie konkrečių darbų, nesiblaškyti, nes *vita brevis est*.

Šiuos laiškus ir konferencijoje perskaitytus pranešimus numatoma išleisti specialiaame P. Skardžiui skirtame „Lietuvių kalbotyros klausimų“ tome.

Saulius Ambrazas